

მარუტ ვარდაზარიანი

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი,
ერევნის სახ. უნივერსიტეტის საერთაშორისო
ურთიერთობათა და დიპლომატიის კათედრის გამგე

უკრაინის კრიზისი და ქართულ-სომხური ურთიერთობები*

საკვანძო სიტყვები — უკრაინის კრიზისი, სამხრეთ კავკასია, აშშ, ევროკავშირი, რუსეთი, ქართულ-სომხური ურთიერთობები, MAP

უკრაინის კრიზისი ახალ ფაზაში შევიდა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ უკრაინაზე გავრცელდა. აშშ-ს და ევროკავშირის ამ კონფლიქტში ჩართულობის გამო, მან საერთაშორისო ხასიათი მიიღო. ოფიციალურმა მოსკოვმა უკვე არაერთხელ განაცხადა, რომ არ გეგმავს სამხრეთ-აღმოსავლეთ უკრაინის მიერთებას რუსეთთან. მიუხედავად ამისა, დასავლეთის პოლიტიკამ მოიტანა ის, რომ რუსეთმა თავის აღმოსავლეთ საზღვრებთან მიიღო „მინავლებული“ კონფლიქტი, რომელზეც მას არ შეუძლია რეაგირება არ მოახდინოს.

უკრაინა თანდათან იქცევა ბრძოლის არენად, ერთი მხრივ, აშშ-ს და ევროპას, და მეორე მხრივ, რუსეთს შორის. უკრაინის კრიზისი, პირველ რიგში, შიდაპოლიტიკური პრობლემების შედეგია. უკრაინისთვის, რომელიც მძიმე ეკონომიკურ სიტუაციაში აღმოჩნდა, რუსეთის ფედერაცია მნიშვნელოვანი პარტნიორია და თუ რუსეთი დაუყოვნებლივ არ მიიღებს ზომებს, უკრაინა კიდევ უფრო მძიმე ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სიტუაციაში აღმოჩნდება. „ანტიტერორისტული ღონისძიებები“ გრძელვადიან პერსპექტივაში არ შეიძლება ეფექტიანი აღმოჩნდეს.

* E. mail: marut.vardazaryan@ysu.am — თარგმანი გიორგი ვეკუასი.

უკრაინის კრიზისმა კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რომ დასავლეთს არ გააჩნია მკაფიო სტრატეგია დსთ-ს სივრცის მიმართ. აშშ ძირითადად კონცენტრირებულია წყნარი ოკეანის რეგიონზე, გააჩნია მრავალი გადაუჭრელი პრობლემა ახლო აღმოსავლეთში და არ სურს ბრძოლის ახალი ფრონტის შექმნა. ჯ.სოროსმა სამართლიანად აღნიშნა, რომ „ამჟამად ევროპა წარმოადგენს ქვეყანა-კრედიტორების და ქვეყანა-მოვალეების ჯგუფს, რომელშიც თითოეული ქვეყანა თავის ეროვნულ ინტერესს იცავს“.¹

ევროპარლამენტში ბოლო არჩევნების შედეგები იმაზე მეტყველებს, რომ პოლიტიკური კუთხით ევროპა ახლა გარდამავალ ეტაპზე იმყოფება. ევროპის ლიბერალური საზოგადოება, გლობალური გამოწვევების გავლენის გამო, იძულებულია გადახედოს თავისი ქმედებების მრავალ ფორმატს. ამგვარად, უკრაინის კრიზისს ევროპა შეხვდა განვითარების გარდამავალ ეტაპზე, ერთიანი პოლიტიკის და მიდგომების გარეშე.

უკრაინის კრიზისის დროს მოსკოვი ითვალისწინებდა ასევე 2008 წლის აგვისტოს ქართულ-რუსული ომის გაკვეთილებს. ფრანგი ანალიტიკოსი დომინიკ მუაზი აღნიშნავს, რომ „ჩინეთმა და რუსეთმა ძალის გამოყენების საპირისპირო ლოგიკა გამოამჟღავნეს. იმ დროს, როცა ჩინეთი ცდილობს მსოფლიოს დაპყრობას და გაოცებას ოლიმპიური მედლების რაოდენობით, რუსეთს სურს გააოგნოს მსოფლიო თავისი სამხედრო ძლიერების დემონსტრაციით“.² რუსეთის მიერ ხისტი ძალის გამოყენებამ შეასუსტა მისი პრეტენზიები ასეთი ქმედებების კანონიერებაზე, ჩამოაყალიბა უნდობლობის ატმოსფერო აღმოსავლეთ ევროპაში და რუსეთის მოსაზღვრე ქვეყნებში. რუსეთმა ვერ მიიღო შანჰაის ორგანიზაციის მხარდაჭერა, ხოლო პოლონეთმა, რომელსაც ეეჭვებოდა ამერიკული რაკეტსაწინააღმდეგო სისტემის საკუთარ ტერიტორიაზე განლაგების მიზანშეწონილობა, პოზიცია შეცვალა.

სოჭის ოლიმპიადის დროს რუსეთმა პასიური პოზიცია დაიკავა მაიდანზე მიმდინარე მოვლენების მიმართ. რუსი სპორტსმენების წარმატებული გამოსვლა ოლიმპიადაზე ხელს უწყობდა რუსეთის საერთაშორისო ავტორიტეტის ზრდას. ამას მოჰყვა კრემლის მკვეთრი ნაბიჯები. მიუხედავად ამისა, რუსეთ-საქართველოს ომისგან განსხვავებით, მოსკოვის შესაძლებლობები პოლიტიკური და ეკო-

¹ “Деловой Экспресс”, N10, март 2014 г.

² Най, С. Джозеф (младший), Будущее власти. – Москва: АСТ, 2014, с. 19.

ნომიკური მანევრირების კუთხით უფრო შეზღუდულია. თუ აფხაზეთის და სამხრეთ ოსეთის საქართველოდან გამოყოფის შემდეგ, გაეროს გენ. ასამბლეაზე, ანტირუსული რეზოლუცია მიღებულ იქნა 14 ხმით, 11-ის წინააღმდეგ, ხოლო 105-მა თავის შეიკავა, ყირიმის რეფერენდუმის შემდეგ გაეროს რეზოლუცია რუსეთის ქმედებების დაგმობით, უკვე 100 ხმით იქნა მიღებული, 11 იყო წინააღმდეგი, 58-მა თავი შეიკავა. მსოფლიოს საზოგადოებრიობამ უფრო ნაკლები ყურადღება მიაქცია სამხრეთ კავკასიის მოვლენებს, ვიდრე ყირიმისა.

უკრაინის კრიზისმა გამოძახილი ჰპოვა სამხრეთ კავკასიაშიც. ჩვენ არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ყირიმის მოვლენების შემდეგ დსთ, როგორც ინტეგრაციული პროექტი, მნიშვნელოვნად ჩიხში შევიდა. ბელოვეჟის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი იყო თანამეგობრობის ფარგლებში საზღვრების ურღვევობის აღიარება. თუ 2008 წელს მოხდა პოსტსაბჭოთა სივრცეზე საზღვრების გადასინჯვის პირველი მცდელობა, 2014 წლის პრეცედენტი უკვე სხვაგვარ ხასიათს ატარებდა. ამ შემთხვევაში საქმე ეხება სადავო ტერიტორიას, რომელიც მეორე სახელმწიფოს ნაწილი ხდება. მოვლენების ამგვარ განვითარებაში თავისი წვლილი მიუძღვის ვაშინგტონს და ბრიუსელსაც. ცივი ომის დამთავრების შემდეგ თამაშის წესები მოითხოვდნენ, რომ იუგოსლავიის რესპუბლიკების და საბჭოთა რესპუბლიკების დამოუკიდებლობის ცნობა არ უნდა გავრცელებულიყო სხვა ავტონომიურ რესპუბლიკებზე, ოლქებზე და მხარეებზე. ჩეჩნეთის შემთხვევაში ეს პირობა შესრულდა და დასავლეთი საუბრობდა ადამიანის უფლებების საკითხებზე, მაგრამ არა თვითგამორკვევაზე.

თუმცა, კოსოვის აღიარებით, დასავლეთმა პირველმა დაარღვია თამაშის წესები. რაზეც რუსეთმა განაცხადა, რომ ადეკვატური პასუხის სახით, სცნობს სამხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის დამოუკიდებლობას. ჟირაირ ლიპარიტიანის ცნობით³, საქართველოს ყოფილმა პრეზიდენტმა მას უთხრა, რომ „იმ დროს ვაშინგტონში ის შეხვდა კონდოლიზა რაისს და სთხოვა მას, რომ აშშ არ წასულიყო ამ ნაბიჯზე და არ ეცნო კოსოვოს დამოუკიდებლობა, რადგან ეს მათთვის თავის ტკივილი გახდებოდა. რაისმა უთხრა მას, რომ ეს საკითხი დახურულია“.

ყირიმის მოვლენები არაერთგვაროვნად იქნა აღქმული თბილისში, ბაქოსა და ერევანში. საქართველოსა და აზერბაიჯანისთვის უკრაინა მნიშვნელოვანი სამხედრო-პოლიტიკური პარტნიორია. ეს

³ ჟირაირ ლიპარიტიანი 1991-1997 წწ. იყო პრეზიდენტ ლ. ტერ-პეტროსიანის საგანგებო დაწესებულება დესპანი.

სამი სახელმწიფო შედის სუამში და ერთნაირი პოზიცია გააჩნიათ ტერიტორიული მთლიანობის საკითხებში. სწორედ ამ მიზეზით, ევროპის საბჭოში ბაქომ დახმარება აღმოუჩინა კიევს და დაგმო რუსეთის ნაბიჯები ყირიმის მიერთებასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება საქართველოს, უკრაინის საკითხში ოფიციალური თბილისის პოზიცია ძირითადად ემთხვევა დასავლეთის მიდგომას. საქართველოს პარლამენტმა ბობოქარი სამდღიანი მსჯელობის შემდეგ მიიღო „ქართული ოცნების“ რეზოლუციის პროექტი „უკრაინის ტერიტორიული მთლიანობის და სუვერენიტეტის მხარდაჭერის შესახებ“. ეს რეზოლუცია 75 ხმით მიიღეს, ამასთან ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ არ მიიღო მონაწილეობა კენჭისყრაში და თავისი პროექტი გამოიტანა, რომელსაც ხმა მისცა მხოლოდ 27 დეპუტატმა⁴. ამის თაობაზე პრემიერ-მინისტრმა ი. ღარიბაშვილმა შენიშნა: „ჩვენი პოზიცია, მდგომარეობა არსებითად განსხვავდება იმ ქვეყნების სიტუაციისგან, რომლებიც მხარს უჭერენ უკრაინულ ხალხს, რადგან, ჩვენ გარდა, არც ერთ სხვა ქვეყანას არ განუცდია რუსეთის მხრიდან აგრესია“⁵.

მაგრამ მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ საქართველოს ხელისუფლების ქცევა მნიშვნელოვნად განსხვავდება წინა ხელისუფლებისგან. მიუხედავად რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობებში არსებული მრავალი უთანხმოებისა, საქართველოს ხელისუფლება უფრო მეტად დაბალანსებულ პოლიტიკას ატარებს. „ქართულმა ოცნებამ“ მიუღებლად ჩათვალა „ნაციონალური მოძრაობის“ ის მიდგომა, რომლის თანახმად საქართველო უნდა მიუერთდეს რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ შემოღებულ სანქციებს და გაატაროს რეგიონში მოსკოვის იზოლაციის პოლიტიკა. „ქართულმა ოცნებამ“ აღნიშნა, რომ მზად არის „ნაციონალურ მოძრაობასთან“ ერთად დამოს რუსეთის ქმედებები უკრაინაში, მაგრამ არ აპირებს, ყირიმის მოვლენების გამო მათ განთავისუფლებას წარსული შეცდომების პასუხისმგებლობიდან“⁶. თუმცა, ორი მთავარი ქართული ძალისთვის პირველი რიგის ამოცანად რჩება ევროატლანტიკური ინტეგრაცია. ეს მნიშვნელოვანია ძალაუფლების კვლავწარმოების თვალსაზრისით.

⁴ Парламент Грузии принял резолюцию в поддержку Украины – newsgeorgia.ru/politics/20140307.216421121.html

⁵ Ираклий Гарибашвили: У Грузии – прагматичный, но решительный подход к украинским событиям-www.golos-ameriki.ru/content/georgia-garibashvili-ukraine-russia/1871342.html

⁶ „Мечтатели“ и „Националы“ задались украинским вопросом. kavpolit.com/articles.mechtateli-nationaly-zadalis-ukrainskim-voprosom-1450/

ამგვარად, უკრაინული მოვლენები შეუძლებელია არ ასახულიყო რუსულ-ქართულ დიალოგზე. ყირიმის მოვლენები ქართველებისთვის ასოცირდებოდა 2008 წლის სამხრეთ-ოსურ და აფხაზურ მოვლენებთან. ცნობილი ქართული ანსამბლი „ერისიონი“ აღარ წავიდა მაშინ კრემლში საგასტროლოდ, ხოლო საქართველოს კულტურის პალატამ გააუქმა სერგეი ბეზრუკოვის თეატრის გასტროლები თბილისში, რომელიც 2014 წლის მაისში იყო დაგეგმილი.

ეს ფაქტი თავისთავად მეტყველებს საქართველოში საზოგადოებრივი აზრის არსებობაზე, რომელიც შეიქმნა სააკაშვილის მმართველობის დროს. ქართველი პოლიტოლოგის გიორგი აბაშიძის აზრით, „უკრაინის მოვლენებმა და ყირიმის კონფლიქტის ესკალაციამ ძალზე შეაშინა საქართველო. გაისმის კითხვები: დაგვიცავს კი ჩვენ ევროპა, თუ მას არ შეუძლია უკრაინის დაცვა? საქართველოში ეშინიათ, რომ თუ ჩვენ გადავდგამთ რაღაც ნაბიჯებს, რომლებიც არ მოეწონებათ რუსეთში, შეიძლება დაიწყოს პროვოკაციები იმ რეგიონებში, სადაც კომპაქტურად ცხოვრობენ აზერბაიჯანელები ან სომხები — ჯავახეთში, ქვემო ქართლში. ქვეყანა შეიძლება დანაწევრდეს და სწორედ ამის ეშინიათ ყველაზე მეტად. ამიტომ პოლიტიკოსები და ექსპერტები სულ უფრო ხშირად საუბრობენ იმაზე, რომ საჭიროა უფრო სწრაფად სვლა დასავლეთისკენ, ინტეგრაციის ყველა მექანიზმების გამოყენება“⁷. 2014 წლის თებერვლის ბოლოს ვაშინგტონში ვიზიტით იმყოფებოდა ი. ღარიბაშვილი. თავიდან დაგეგმილი იყო მხოლოდ აშშ-ს ვიცე-პრეზიდენტთან ჯოზეფ ბაიდენტან შეხვედრა, მაგრამ მათ საუბარში მონაწილეობა მიიღო ასევე ბ. ობამამ. პროფ. გიორგი მჭედლიშვილის აზრით, სწორედ უკრაინის ფაქტორმა განაპირობა ამერიკის პრეზიდენტის შეხვედრა საქართველოს პრემიერთან.⁸

ქართველი ექსპერტი რამაზ საყვარელიძე ასევე იზიარებს იმ აზრს, რომ უკრაინის მოვლენებმა დააჩქარა ქართული დელეგაციის ვიზიტი ვაშინგტონში. თბილისი ისევ ცდილობს დაადასტუროს თავისი საგარეო-პოლიტიკური კურსის უცვლელობა და მიიღოს საქართველოს უსაფრთხოების საკითხში სტაბილური გარანტიები⁹.

⁷Ольга Алленова, „Грузия более уязвима, чем Украина“, Власть, №10 (1065), 17 марта, 2014 г., с.31.

⁸ Обама и Байден встретились с Гарибашвили в Белом Доме – www.golos-ameriki.ru/content/obama-biden-met-with-georgian-prime-minister-in-white-house/1858736.html

⁹ Михаил Вардzelашвили, Гарибашвили едет в США из-за Украины? – www.georgiatimes.info/articles/98848-1.html

საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრმა მაია ფანჯიკიძემ „სასიამოვნო სიურპრიზად“ ჩათვალა სახელმწიფო დეპარტამენტის განცხადება საქართველოს მიმართ დახმარების შესახებ ვაშინგტონის მხრიდან, ე.წ. „მაპის“ მიღების საკითხში.

ატლანტიკურ საბჭოში ი. ღარიბაშვილმა განაცხადა, რომ საქართველო ელის მაპის მინიჭებას, სადაც მკაფიოდ იქნება ნათქვამი, თუ როდის გახდება მისი ქვეყანა ნატოს წევრი.¹⁰ ქართული ხელისუფლებისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ამ წლის განმავლობაში საქართველო ჩართული იქნას ნატოს წევრობის მოსამზადებელი მოქმედებების გეგმაში. ამით ისინი დაუმტკიცებენ ქართულ საზოგადოებას, რომ მათი პოლიტიკა დასავლურ სტრუქტურებში წევრობისა წარმატებულია.

აშშ-გან განსხვავებით, ევროპაში კარგად ესმით, რომ თუ მოსკოვს ჯერ კიდევ შეუძლია შეურიგდეს ევროკავშირთან ასოცირების პროცესს საქართველოსთვის, ნატოში გაწევრიანება ის რუბიკონი გახდება, რომელიც საბოლოოდ გააფუჭებს რუსეთთან ურთიერთობას. ამ თვალსაზრისით აბსოლუტურად სამართლიანია გ. რცხილადის შენიშვნა იმის შესახებ, რომ ქვეყნის ხელმძღვანელობა დასავლური ფასეულობების მატარებლად გამოდის და არ ამბობს უარს ევროკავშირსა და ნატოში გაწევრიანების პერსპექტივაზე.

თუკი ევროკავშირში შესვლის იდეა იზიდავს არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ სხვა ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებსაც, ნატოს წევრად გახდომის მისწრაფება გამოიწვევს საქართველოს იზოლაციას რეგიონში. რამდენად უარყოფით ზემოქმედებას მოახდენს ეს ფაქტორი რუსულ-ქართულ ურთიერთობებზე, ძნელი სათქმელია, მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში ის უკვე აფერხებს მეგობრული და ნდობაზე დამყრებული ურთიერთობების ჩამოყალიბებას რუსულ მხარესთან.¹¹ ევროკავშირის ლიდერმა გერმანიამ ვერ გაამართლა საქართველოს იმედები იმასთან დაკავშირებით, რომ მისი „პროგრესი“ დაფასდებოდა მაპის მინიჭებით. საქართველოს პრემიერ-მინისტრთან შეხვედრის შემდეგ ბრიფინგზე, რომელიც 2014 წლის 2 ივნისს გაიმართა, ა. მერკელმა განაცხადა: „ჩემი აზრით, საქართველოს ჩართვა მაპის პროგრამაში არ დგას ნატოს მორიგი სამიტის დღის წესრიგში და საქართველოს პროგრესი სხვა საშუალებებითაც

¹⁰ Госдеп США преподнес Грузии „приятный сюрприз“, „Независимая газета“, 27.02.2014

¹¹ Гулбаат Рцхиладзе: Новый президент Грузии и российско-грузинские отношения: что дальше? – <http://georgians.ru/news.asp?idnews=135002>

შეიძლება შეფასდეს“.¹² უშიშროების საკითხების და საერთაშორისო თანამშრომლობის ცენტრის დირექტორი ნიკა ჩიტაძე მიიჩნევს, რომ „მიუხედავად უკრაინის კრიზისისა, გერმანიამ ჯერ ძირეულად არ შეცვალა თავისი პოზიცია რუსეთთან მიმართებაში“.¹³ მსგავსი მიდგომა ჩამოყალიბდა პარიზშიც. თავისი ტურნეს დროს სამხრეთ კავკასიის რესპუბლიკებში, ფრანსუა ოლანდმა საქართველოს ხელისუფლებას განუცხადა, რომ „საქართველოს მთავრობამ კონცენტრირება უნდა მოახდინოს ეკ-თან ასოციაციის ხელშეკრულების იმპლემენტაციაზე და არ უნდა აჩქარებდეს ბრიუსელს „სხვა პერსპექტივებით“.¹⁴

ნატოში საქართველოს გაწევრიანების პერსპექტივების შესახებ ელისეს სასახლის პატრონის განცხადებები ასევე თავშეკავებული იყო: უნდა განისაზღვროს ნატოსთან რესპუბლიკის ურთიერთობების ფორმა და ამისთვის არ არსებობს შზა რეცეპტი. მსგავსი იდეები გა-ისმა 21 მაისს საქართველოს მთავრობის და ევროკომისიის წევრებს შორის შემდგარი შეხვედრის დროს ევროპელების მხრიდან.¹⁵

უკრაინის კრიზისის პირობებში, როცა გამწვავდა დასავლეთსა და რუსეთს შორის ურთიერთობა და ხორციელდება რუსეთის იზოლირების მცდელობები, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს კეთილმეზობლური ქართულ-სომხური ურთიერთობების შენარჩუნება და ამისთვის ყველა საფუძველი არსებობს. 2014 წლის 18 ივლისს საქართველოსა და სომხეთის პრეზიდენტების, გიორგი მარგველაშვილისა და სერჟ სარგსიანის შეხვედრის შემდეგ, სომხეთის პრეზიდენტმა აღნიშნა, რომ „ქართულ-სომხური პარტნიორობის თანმიმდევრული გაძლიერება სომხეთის საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტად რჩება. სამხრეთ კავკასიის რეგიონში არსებული მყიფე სტაბილურობა და მშვიდობა მნიშვნელოვან წილად განპირობებულია სომხეთსა და საქართველოს შორის თანამშრომლობის სიმტკიცით. ჩვენ ყოველთვის პატივს ვცემდით ერთმანეთის გადაწყვეტილებებს, ვაცნობიერებდით რა, რომ პირველი რიგის ამოცანაა საკუთარი სახელმწიფოების გაძლიერება და გვიხაროდა ეს, იმიტომ რომ საქართველო და სომხეთი ერთმანეთით და ერთმა-

¹² Расмуссен: В НАТО пока не приняли решения в связи с Грузией – www.golos-ameriki.ru/content/georgia-nato-membership-options/1929.html

¹³ იქვე.

¹⁴ Отложенная евроатлантическая интеграция Грузии: новое “испытание” выборами – www.kavkazoved.info/news/2014/06/05.otlozhennaja-evroatlanticheskaja-integracija-gruzii-novoe-ispytanie-vyborami.html

¹⁵ იქვე.

ნეთთან არიან ძლიერები“.¹⁶ ქართულ-სომხურმა ურთიერთობებმა დროის გამოცდას გაუძლო და შეიძლება თანამშრომლობის მრავალი მაგალითის მოყვანა. პოსტსაბჭოთა პერიოდში სომხეთი და საქართველო სხვადასხვა გზებით მიდიან, განსხვავებული სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკების წევრები არიან. სომხეთმა უარი თქვა ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერაზე და გადაწყვიტა ევრაზიულ ინტეგრაციულ პროცესებს შეერთებოდა. საქართველო აღრმავებს ურთიერთობებს ევროკავშირთან, ნატოსთან და აშშ-თან, 2014 წლის 27 ივნისს მან ხელი მოაწერა ასოცირების ხელშეკრულებას, რომელიც ასევე აფუძნებს თავისუფალი ვაჭრობის ზონას ეკსა და საქართველოს შორის. ქართველი პოლიტოლოგი, მშვიდობის და დემოკრატიის კავკასიის ინსტიტუტის დირექტორი გია ნოდია მიიჩნევს, რომ „საქართველოს და სომხეთს შეიძლება ჰქონდეთ სხვადასხვა პრიორიტეტები, მაგრამ ეს არ ახდენს გავლენას ორმხრივი ურთიერთობების დონეზე. მე ვთვლი, რომ სომხეთის და საქართველოს ხელისუფლებებმა გამოავლინეს პრაგმატული მიდგომა ამ საკითხისადმი: არის დიდი საერთაშორისო პოლიტიკა, მაგრამ არის სომხურ-ქართული ურთიერთობებიც, რომლებიც ორივე ქვეყანას სჭირდება და საჭიროა მათი განვითარება“.¹⁷

ორი სუვერენული ქვეყნის ლიდერებმა უნდა გადადგან ნაბიჯები, მიმართული იმისკენ, რომ საქართველოს მიერ ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერის და სომხეთის ევრაზიულ კავშირში გაწევრიანების შემდეგ, საქართველო-სომხეთის საზღვარი არ გადაიქცევა სადემარკაციო ხაზად. უკრაინის, საქართველოს და მოლდავეთის მიერ ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერა გახდა მანიშნებელი პოსტსაბჭოთა სივრცეზე გარდამავალი ეტაპის დასრულებისა და სათავე დაუდო ახალ ეტაპს. მოსკოვი, ახალი ეკონომიკური ინტეგრაციული პროცესების ინიცირებით, ცდილობს ისევ გააერთიანოს პოსტსაბჭოთა სივრცე. შეიქმნა ახალი სიტუაცია, რომელიც გულისხმობს ახალი მიდგომების გამომუშავებას.

მოვლენები შეიძლება ორი მიმართულებით განვითარდეს. პირველი — ასოცირების ხელშეკრულება, რომელსაც ხელი მოაწერეს საქართველომ, უკრაინამ და მოლდოვამ, თავდაპირველად არ ითვალისწინებდა რუსეთის იზოლაციას, მაგრამ შეიძლება საფუძველი ჩაუყაროს ამგვარ პროცესებს. რაც შეეხება ქართულ-სომხურ

¹⁶ Армяно-грузинское сотрудничество является одной из важнейших задач РА – С. Сагсаян. news.gisher.ru/ru/politics/naxagahy-vrastanum.html

¹⁷ „ჟამანაკი“, 27 მაისი 2014 წ.(სომხ.ენ.).

ურთიერთობებს, შექმნილ სიტუაციაში საქართველო აპირებს თავისი სავაჭრო პოლიტიკა ევროკავშირის სტანდარტებით აწარმოოს. თავის მხრივ, საბაჟო კავშირში სავაჭრო პოლიტიკას ძირითადად განსაზღვრავს რუსეთი, რომლის საბაჟო ტარიფები განსხვავდება ევროპულისგან. ეს ფაქტორები შეიძლება აისახოს ექსპორტის და იმპორტის მოცულობაზე ორ ქვეყანას შორის.

მოვლენათა განვითარების მეორე ვარიანტმა ასახვა ჰპოვა სომხეთის პრეზიდენტის მიერ გაკეთებულ განცხადებაში, საქართველოში ვიზიტის დროს, 19 ივნისს. მან აღნიშნა: „დარწმუნებული ვარ, რომ საქართველო, რომელმაც ხელი მოაწერა ასოციაციის ხელშეკრულებას და გახდა თავისუფალი ვაჭრობის ზონის წევრი, ქმნის შესაძლებლობებს სომეხი ბიზნესმენებისთვის, რომლებიც ხედავენ თავიანთ მონაწილეობას ევროპის ბაზარზე, რომ მათ განახორციელონ ინვესტიციები საქართველოში და ეხედავ საპირისპიროსაც — საბაჟო კავშირში სომხეთის შესვლის შემდეგ იხსნება პერსპექტივა ქართველი ბიზნესმენებისთვის, რომ განახორციელონ ინვესტიციები სომხეთში და გავიდნენ რუსეთის და საბაჟო კავშირის სხვა ბაზრებზე“.¹⁸

რესპუბლიკური ინსტიტუტის სამხრეთ კავკასიური ინსტიტუტის პროგრამების დირექტორი ივლიანე ხაინდრავა, კითხვაზე: „შეუძლია თუ არა სომხეთის და საქართველოს შესვლას სხვადასხვა ეკონომიკურ ბლოკებში შექმნას პრობლემები ორი ქვეყნის ურთიერთობებში?“ — პასუხობს: „თეორიულად შეუძლია, პრაქტიკულად არ უნდა შექმნას. ჩემი წარმოდგენით, ორი მეზობელი ქვეყნის პოლიტიკურ კლასებში უკვე მყარად ჩამოყალიბდა პარადიგმა, რომელიც არ უშვებს ორმხრივი ურთიერთობების გაუარესების შესაძლებლობას, იმის მიუხედავად, თუ რომელ ალიანსებში, ბლოკებში, კავშირებში მოხვდებიან სომხეთი და საქართველო. ამ ურთიერთობებმა დროს და სხვადასხვა გარემოებებს გაუძლეს. იმის გაგება, თუ რამდენად ახლო ვართ და ვჭირდებით ერთმანეთს, პრევალირებს ტაქტიკურ უთანხმოებებზე, როცა, მაგალითად, საქართველო და სომხეთი სხვაგვარად აძლევენ ხმას ამა თუ იმ საერთაშორისო ორგანიზაციაში. არსებობს გრძელვადიანი ინტერესები და ეს ინტერესები, ძირითადად ერთმანეთს ემთხვევა“.¹⁹

¹⁸ Визит Сержа Саргсяна в Тбилиси был в центре внимания западных послов в Грузии – ru.1in.am/1050956.html

¹⁹ Ивлиан Хаиндрава: Угроза армяно-грузинским отношениям исходит от третьей стороны, „Деловой Экспресс“, N 26 (1070), июль 2014 г.

მაგრამ ეს სიტუაცია ახალი არ არის, რადგან, დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, სომხეთი და საქართველო სხვადასხვა მიმართულებით მიდიან. ამ პოზიციების მიუხედავად, თბილისი და ერევანი ყოველთვის დიდად აფასებდნენ კეთილმეზობლური ურთიერთობების შენარჩუნებას. საქართველოს საგარეო საქმეთა ყოფილი მინისტრი გრიგოლ ვაშაძე სრულიად სამართლიანად აღნიშნავს, რომ „ქართველებიც და სომხებიც ევროპულ ოჯახს ეკუთვნიან კულტურულად, ისტორიულად, გენეტიკურად. იქნება მცდელობები, რომ ჯავახეთის სომეხი მოსახლეობა გამოიყენონ საქართველოს წინააღმდეგ, მაგრამ ჩვენ ეჭვი არ გვეპარება მათ გონიერებაში“.²⁰

2008 წლის ომის დროს სომხეთი შეეცადა გაეკეთებინა ყველაფერი, რაც მასზე იყო დამოკიდებული, რომ კონფლიქტი უსწრაფესად მოგვარებულიყო. თუმცა, მაშინ საქართველოს ხელისუფლებამ არ უპასუხა ერევნის შემოთავაზებას შუამავლობის შესახებ, მაგრამ თბილისი გაგებით მოეკიდა ამგვარ ინიციატივას. ი. ხაინდრავა აღნიშნავს, რომ „ჩვენი პირველი დამოუკიდებლობისგან განსხვავებით, 1918-1920 წლებში, ამ დამოუკიდებლობის დროს სომხეთმა და საქართველომ შესძლეს ექსცესების თავიდან არიდება. თითქოს ზოგადი გარემო არ უწყობდა ამას ხელს, მაგრამ არის ორმხრივი გაგება იმისა, რომ არ გვაქვს უფლება საფრთხე შევუქმნათ არსებულ ურთიერთობებს“.²¹

საქართველოში აფასებენ სომხეთის ლოიალურობას და იმ გარემოებას, რომ სომხეთმა არ სცნო სამხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის დამოუკიდებლობა. თუმცა, საქართველოში არიან პოლიტიკური ძალები, რომლებიც ცდილობენ დააშინონ ქართული საზოგადოება „სომხური საფრთხით“ და საქართველო ხელში ჩაუგდონ თურქებს და აზერბაიჯანელებს. ამის შესახებ ორგანიზაცია „გაერთიანებული ჯავახი“-ს ხელმძღვანელი ვაჰან ჩახალიანი აღნიშნავს, რომ „უკრაინაში და საქართველოში მიმდინარე პროცესები განსხვავდება ერთმანეთისგან. უკრაინის ამჟამინდელი ხელისუფლებისგან განსხვავებით, საქართველოს მთავრობა დიდ ყურადღებას უთმობს ეროვნული უმცირესობების საკითხებს. მე არ ვიცი, საიდან წარმოიშვა აზრი, რომ ჯავახეთის სომხები პრორუსულად არიან განწყობილი და ა.შ. ჯავახკის სომხები არასოდეს არ მოქმედებდნენ მესამე ქვეყნების ბრძანების საფუძველზე, ეს თვალსაზრისი ჩამოყალიბდა

²⁰ „ჟამანაკი“, 2 აპრილი 2014 წ.(სომხ.ენ.)

²¹ „ჟამანაკი“, 20 მაისი 2014 წ.(სომხ.ენ.)

მ. სააკაშვილის ხელისუფლების პროპაგანდის გამო“.²² უფრო მეტიც, სამცხე-ჯავახეთის და ქვემო ქართლის სომხური საზოგადოებრივი ორგანიზაციების საკოორდინაციო საბჭო მიესალმება საქართველოს მიერ ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერას. მათ განცხადებაში, რომელიც 2014 წლის 30 ივნისს მიიღეს, ნათქვამია: „ჩვენი საბჭო ყოველთვის დადებითად უყურებდა ქვეყნის ევროპულ ინტეგრაციულ ვექტორს, რადგან ევროპული ფასეულობების სული და პრინციპები მისაღებია სამცხე-ჯავახეთის სომხური მოსახლეობისთვის. თავის მომავალს ჩვენი ხალხი ხედავს ევროპულ ოჯახში, სადაც არ იქნება დისკრიმინაცია, არანაირი ნიშნით“.²³

ის, რომ ახალმა ხელისუფლებამ გააცნობიერა სააკაშვილის ხელისუფლების შეცდომები ეროვნულ საკითხში, ჩანს პრემიერ-მინისტრ ირაკლი ღარიბაშვილის განცხადებიდანაც იმის შესახებ, რომ „წინა ხელისუფლება ჩვენს ძმებს, აფხაზებს და ოსებს, ელაპარაკებოდა სიძულვილის ენაზე. ჩვენ უნდა ვიზრუნოთ არა ტერიტორიის დაბრუნებაზე, არამედ ჩვენსა და ჩვენს ძმებს შორის ნდობის ხიდის აღდგენაზე“.²⁴

ქართულ-სომხურ ურთიერთობას დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს საქართველოსთვის, თურქულ-აზერბაიჯანული ფაქტორის დაბალანსების კუთხით. სააკაშვილმა თურქეთი გამოაცხადა საქართველოს „ისტორიულ მეგობრად“ და ანკარას ფართო შესაძლებლობები გაუხსნა მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური გავლენის ზრდისთვის. შედეგად, ზოგიერთი პოლიტიკური ძალა თურქეთში აჭარას განიხილავს, როგორც თურქეთის „განუყოფელ ნაწილს“. სარგებლობენ რა საქართველოს ეკონომიკური პრობლემებით და „უფროსი ძმის“ სტატუსით, თურქები აქცენტს აკეთებენ საგანმანათლებლო პროგრამებზე, და მათში ითრევენ ძირითადად ღარიბი ოჯახების ბავშვებს. დღეისათვის აჭარაში 50 თურქული სკოლა-ინტერნატი არსებობს, ბათუმში 25 ათასი თურქი ცხოვრობს, ახალციხეში თურქული უნივერსიტეტი არსებობს, ხოლო აზერბაიჯანელთა თემი 500 000 კაცს ითვლის. ამგვარად, საქართველო კვლავ აღმოჩნდა ორი თურქულენოვანი ქვეყნის გეოპოლიტიკურ მარწუხებში. საქართველოს ევროლორიენტაცია ცივილიზაციური თვითმყოფადობის შენარჩუნების

²² „ჟამანაკი“, 20 მარტი 2014 წ. (სომხ.ენ.).

²³ Координационный Совет армянских общественных организаций Самцхе-Джавахка и Квемо-Картли приветствует подписание договора об Ассоциации Грузия-ЕС – [javakhkmedia.com/координационный-совет-армянских общ.](http://javakhkmedia.com/координационный-совет-армянских-общ.) (5 ივლისი 2014 წ.).

²⁴ „ჟამანაკი“, 4 აპრილი 2014 წ. (სომხ.ენ.).

თვალსაზრისით ვერ იქნება ეფექტური, იმიტომ რომ ევროპა თავად დგას ისლამიზაციის ზღურბლზე და ვერ ახერხებს საკმარისი ნებისყოფის გამოჩენას შექმნილი სიტუაციის დასაძლევად.

თურქულ-აზერბაიჯანული ზეწოლის შედეგად თბილისი დათანხმდა ბაქო-ყარსი-ახალქალაქის რკინიგზის მშენებლობას, რომელიც ხელს არ აძლევს საქართველოს ეკონომიკური თვალსაზრისით, იმიტომ რომ ამცირებს ბათუმის და ფოთის პორტების მუშაობის ეფექტურობას. სომხეთის პრეზიდენტმა სარგსიანმა თბილისში ვიზიტის დროს ისევ დასვა საკითხი აფხაზეთის გავლით სარკინიგზო მიმოსვლის აღდგენის შესახებ. საქართველოს პრემიერ-მინისტრის სპეცწარმომადგენელი რუსეთთან დარეგულირების საკითხებში ზურაბ აბაშიძე აცხადებს, რომ ქართული მხარე მზად არის ყურადღებით მოისმინოს რუსეთის წინადადებები სარკინიგზო მიმოსვლის აღდგენის შესახებ აფხაზეთის გავლით. „ჩვენ სერიოზული პირობები გვაქვს რკინიგზის აღდგენისთვის. თუ რუსეთის მხრიდან წამოყენებული იქნება სერიოზული ინიციატივა, ჩვენ მზად ვართ ძალიან ყურადღებით განვიხილოთ ის, მაგრამ ჩვენს პირობებსაც წარმოვადგენთ“, თქვა ზ. აბაშიძემ. აზერბაიჯანის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერმა არაზ ალიზადემ განაცხადა: „სომხეთისთვის სარკინიგზო მოძრაობის აღდგენის შემთხვევაში, საქართველოს ტერიტორიის გავლით, ჩვენ გვეცოდინება, ვინ არის აზერბაიჯანის მტერი და ვინ მეგობარი“.²⁵ ქართული მხარე ცდილობს თავისი პოზიცია დაასაბუთოს ეკონომიკური „მიზანშეწონილობით“, მაგრამ არსებობს სხვა ფაქტორებიც. საპარლამენტო უმრავლესობის ლიდერის გიორგი ვოლსკის სიტყვებით, რკინიგზის აღდგენის საკითხს უშიშროების საბჭო განიხილავს. მან ასევე აღნიშნა: „ამ საკითხზე გადაწყვეტილებას მარტო საქართველო არ იღებს. აქ ასევე უნდა გავითვალისწინოთ სომხურ-აზერბაიჯანული ურთიერთობები და ბაქოს რეაქცია; ასევე — შტატების რეაქცია. რკინიგზა დააკავშირებს რუსეთს სტრატეგიულ მოკავშირესთან სამხრეთ კავკასიაში და ფაქტობრივად იქნება საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ცვლილების ნიშანი რუსეთთან მიმართებაში, კონფრონტაციულიდან უფრო რბილისკენ. გაითვალისწინეთ ასევე „მე-5 კოლონის ფაქტორი“ - სააკაშვილის მომხრეების, რომლებიც გააფთრებულ ისტერიკას მოაწყობენ. და რესპუბლიკელების

²⁵ Араз Ализаде: „В случае восстановления железной дороги в Армению через территорию Грузии мы будем знать, кто для Азербайджана друг, а кто – враг“ – <http://javahkmedia.com/?p=3289>

და ალასანიას როლი „ოცნებაში“, რომლებიც რადიკალური „პრო-ამერიკელები“ არიან და მცირედით თუ განსხვავდებიან სააკაშვილის მომხრეებისგან. ჩემი პროგნოზით — ამ ეტაპზე საკითხის გადაწყვეტა ნაკლებად სავარაუდოა“.²⁶

სომხები არაერთხელ დარწმუნებულან მსოფლიო მოთამაშეების ორმაგ სტანდარტებში. უკრაინის კრიზისის გამოყენებით, აშშ და ეკ ცდილობენ რუსეთის გავლენა შეამცირონ და კვლავ მიდიან თანხმობამდე, სამხრეთ კავკასიის ხალხების ინტერესების უგულვებელყოფით. მაგალითად, ზ. ბჟეზინსკი აღნიშნავს, რომ დასავლეთმა უნდა ჩაატაროს საიდუმლო მოლაპარაკებები რუსეთთან, ისეთი მოლაპარაკებები, რომლებმაც წარსულში გადაწყვიტეს ფინეთის და ავსტრიის საკითხი.²⁷ დასავლეთში ასევე ბევრი თვლის, რომ რუსეთის წინააღმდეგ სანქციები, აშშ-ს მოთხოვნით „იმპორტირებული“, ვერ მოახდენენ რუსეთზე ზეწოლას და ევროპისთვის უფრო მტკივნეული იქნებიან. აშშ-ს ფინანსთა მინისტრი დევიდ კოენი თვლის, რომ „რუსეთის წინააღმდეგ სანქციების გამო ყველა იძულებული გახდება გადაიხადოს ფასი, მათ შორის აშშ. ჩვენ არ უარვყოფთ იმ ფაქტს, რომ ყველაზე ძლიერი დარტყმა ევროპას მიაღება“.²⁸

აშშ ასევე ცდილობს უკრაინის კრიზისის გამოყენებას რუსეთსა და ევროკავშირს შორის დაძაბულობის შესაქმნელად. ეკონომიკურ სანქციებს შეუძლიათ რუსეთს შემოსავლები შეუზღუდონ, მაგრამ, მეორე მხრივ, შეიძლება მოახდინონ მოსკოვის ძალისხმევის სტიმულირება პოსტსაბჭოთა სივრცეზე ინტეგრაციული ნაბიჯების გადასადგმელად, ასევე ერთიანი ვალუტის და ეროვნული საგადამხდელო სისტემის შესაქმნელად. საქართველოს და სომხეთის იმედები იმის შესახებ, რომ დასავლეთი მათი გულისთვის რუსეთთან კონფრონტაციაზე წავა, არარეალისტურია. სწორედ ამიტომ, საგარეო პოლიტიკის გამოცხადებული პრიორიტეტის — ევროინტეგრაციის გზაზე საქართველოს ხელისუფლებამ ვერ მიაღწია თვისებრივ გარღვევებს. დასავლელი პარტნიორები კიდევ ვერ გარკვეულან მისთვის მათი მინიჭების საკითხში.

განა იდეალური არ არის ორი ქვეყნისთვის პერსპექტივა, გახდნენ „სამხრეთ კავკასიის ფინეთი“, არ დაუპირისპირდნენ რუსეთს და აშშ-ს. გაატარონ რეფორმები, აშენონ დემოკრატიული სისტემა.

²⁶ Джавахк является препятствием для создания Великого Турана. – <http://javakhkmedia.com/?p=3269>

²⁷ „ჟამანაკი“, 22 მაისი 2014 წ.

²⁸ „ჟამანაკი“, 9 მაისი 2014 წ.

ეს მოდელი უზრუნველყოფს ორი ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებას, მინიმუმამდე შეამცირებს საგარეო ზეწოლას. ორი მოძმე ხალხის თანამშრომლობა, უდავოდ, უზრუნველყოფს რეგიონში ბალანსის დამყარებას. რა დასკვნები უნდა გამოიტანონ ჩვენი რეგიონის ქვეყნებმა უკრაინის კრიზისიდან?

- პოსტსაბჭოთა ქვეყნების შიდა პრობლემების ტრანსფორმაციამ საერთაშორისო კონკურენციად შესაძლოა გამოიწვიოს ქაოსი და არ არის საჭირო ქვეყნების დაყენება მკაცრი არჩევანის წინაშე.

- უკრაინის მოვლენებმა ყველას დაანახა ევროკავშირის პოლიტიკის ნაკლოვანებები პოსტსაბჭოთა სივრცეში. ასოცირების ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს ევროკავშირში შესვლის პერსპექტივას. ამის შესახებ ბრიუსელს არაერთხელ განუცხადებია, რომ სამხრეთ კავკასიის არცერთ ქვეყანას ამგვარი პერსპექტივა არ აქვს. თვით რეგიონში ყველაზე პროდასავლურად ცნობილმა საქართველომაც ვერ მოახერხა, ხელშეკრულების ტექსტში შეეტანა პუნქტი ევროკავშირში წევრობის პერსპექტივის შესახებ.

- რაც შეეხება სომხეთს, თავისუფალი ვაჭრობის ზონის შექმნა განსაკუთრებულ ეკონომიკურ პერსპექტივებს არ სახავს, რადგან ევროპის ბაზარზე შესასვლელად საჭიროა ევროპული სტანდარტების მიხედვით კონკურენტუნარიანი პროდუქცია, რომელიც ჩვენ არ გვაქვს. პოლიტიკური კუთხით, სომხეთის არჩევანი განპირობებულია საკუთარი უსაფრთხოების უზრუნველყოფით, რადგან, მეზობელი ქვეყნებისგან განსხვავებით, რეგიონული გეოპოლიტიკური სიტუაცია უფრო მეტად მოქმედებს სომხეთზე, დახურული საზღვრების გამო.

სომხეთმა და საქართველომ უნდა გაითვალისწინონ უკანასკნელი მოვლენების შედეგები. ორი მოძმე ხალხის თანამშრომლობა დროის მოთხოვნაა, ის ნაკარნახევაა გეოპოლიტიკური და ცივილიზაციური პროცესებით. ჩვენ გვინდოდა, სტატია დაგვესრულებინა საქართველოს მეორე პრეზიდენტის სიტყვებით, რომლებიც მან წარმოთქვა ერევანში ოფიციალური ვიზიტის დროს. ე. შევარდნაძემ ახალქალაქის ერთ-ერთი მოქალაქის სიტყვები გაიხსენა: „ქართველი, რომელიც სომხეთის წინააღმდეგ გამოდის, პირველ რიგში საქართველოს მტერია, ასევე სომეხი, რომელიც საქართველოს წინააღმდეგ გამოდის, პირველ რიგში სომხეთის მტერია“.²⁹

²⁹ Армяно-грузинская дружба: блеф или реальность? – noev-kovcheg.1gb.ru/article.asp?n=45@a=1